

Izdale ste Partiju

Izložba u MMSU Rijeka

Doris Žiković

„Kamen smo nosile iz mora na vrh brda. Kada je hrpa na vrhu bila dovoljno velika, nosile bismo kamenje nazad do mora.“ Ovo je svjedočanstvo Vere Winter, napisano na crvenim plakatima ispred *Muzeja moderne i suvremene umjetnosti* u Rijeci. Ujedno je to i poziv na veliku izložbu jedne od najznačajnijih suvremenih hrvatskih umjetnica Andreje Kulunčić, *Vi ste Partiju izdale onda kada je trebalo da joj pomognete*, koja se od 22. veljače do 20. ožujka ove godine održala u riječkom *Muzeju moderne i suvremene umjetnosti*.

Riječ je o trogodišnjem umjetničko-istraživačkom projektu vizualne umjetnice Andreje Kulunčić o ženskoj memoriji traumatične prošlosti Golog otoka, koju kustoski potpisuje Irena Bekić i Anca Verona Mihulet. Suradnice na projektu feministička su antropologinja Renata Jambrešić Kirin i psihoterapeutkinja Dubravka Stijačić. Riječka izložba nije označila kraj, već nastavak projekta kroz subverzivnu komemoracijsku formu antispomenika i akciju 850 žena za 850 žena.

Postojanje ženskog političkog logora na otocima Sveti Grgur i Goli otok (Radilište V) u kojima je, nazimjenično, u razdoblju od 1950. do 1956. bilo zatvoreno više stotina žena optuženih za povezanost s Informbiroom, u javnosti je slabo poznata činjenica. Zanimljivo je da čak i stručne i znanstvene rasprave o Golom otoku tematiziraju gotovo isključivo muški logor.

Kako piše u pratećem katalogu izložbe, golootočki logor je kao penološki sustav sa svrhom izolacije i „neutralizacije“ političkih neistomišljenika te osoba koje kritiziraju novu političku elitu, imao niz poveznica s fašističkim logorima i staljinističkim gulazima, ali i logorima za društveno-korisni rad i preodgoj kakve poslije nalazimo u Kini i na Kubi, kao i u drugim zemljama istočnog bloka.

Režim u logoru sustavno je ugrožavao reproduktivno zdravlje kažnjenica, osjećaj etičke odgovornosti i skrbi za druge te isključivao njihove spolne specifičnosti. Zatvorenice su bile prisiljavane da kažnjavaju, nadziru i isljeđuju jedna drugu, što je, uz težak rad, rezultiralo njihovom dubokom traumom i dugogodišnjom šutnjom.

Struktura kažnjenica pokazuje da su, za razliku od muških zatvorenika, u velikom broju kažnjene intelektualke, novinarke, studentice, prevoditeljice, politički izgrađene i samosvjesne žene, među kojima su prednjačile komunistkinje koje su povjerovala da su doista ravnopravne (moćnim) drugovima u polugama vlasti. Njihove sudbine izlaze u javnost tek 1990. g., kad se socijalizam već ruši, jer odgovaraju tadašnjem antikomunističkom narativu.

Kako kažu autorice izložbe, ženama koje su stradale ili nestale kao javne ličnosti zbog sukoba Tita i Staljina ne vraćaju se radi produbljivanja obiteljskih, društvenih ili političkih trauma, nego baš obratno, radi razvezivanja čvorova boli i traumatskih ozljeda koje se prenose generacijama i ostavljaju (ne)vidljive tragove u biografijama potomaka političkih zatvorenica.

Plakat ispred MMSU-a za izložbu „Vi ste Partiju izdale onda kada je trebalo da joj pomognete“ (foto: Ivo Martinović)

SUOČAVANJE S UZNEMIRUJUĆOM POVIJEŠĆU

Kroz prostorne umjetničke intervencije na lokalitetima Golog otoka i Svetog Grgura, izložbe, web site, publikacije te nizom radionica i razgovora projekt dekonstruira hotimičnu amneziju ženske povijesti Golog otoka, stvarajući istovremeno osnovu za gradnju kolektivnog antispomenika.

Cilj je projekta potaknuti sjećanje na kažnjenice s Golog otoka i Svetog Grgura, suočiti se s uznemirujućom poviješću, istražiti ih, reagirati umjetničkim alatima i ta iskustva iskoristiti za osnaživanje žena, kroz niz izložbi, okruglih stolova, radionica i kompleksnim web siteom <http://www.zene-arhipe-lag-goli.info>.

Ovim projektom autorice reagiraju na činjenicu da su u dominantnom povijesnom narativu o političkom logoru Goli otok, kao i u javnom govoru o njemu, u potpunosti potisnute specifičnosti ženskog iskustva traume, pa čak i postojanje ženskog logora u kojemu je boravilo više od 850 žena osuđenih zbog povezivanja s *Informbiroom*.

Nesumnjivo je da se radi o dubokom i kompleksnom projektu na mnogo načina. Umjetnica Andreja Kulunčić kaže da je prvi put na Golom otoku bila 1994. godine.

Tada sam saznala za postojanje ženskog političkog logora na Svetom Grguru, što me je dodatno potreslo. Tako kada me 2017. godine Darko Bovoljak, umjetnik i predsjednik udruge Goli otok „Ante Zemljar“ pozvao, kao i druge

umjetnice i umjetnike da, u okviru projekta koji je provodio, reagiramo na prostore Golog otoka, fokusirala sam se na ženski dio političkog logora.

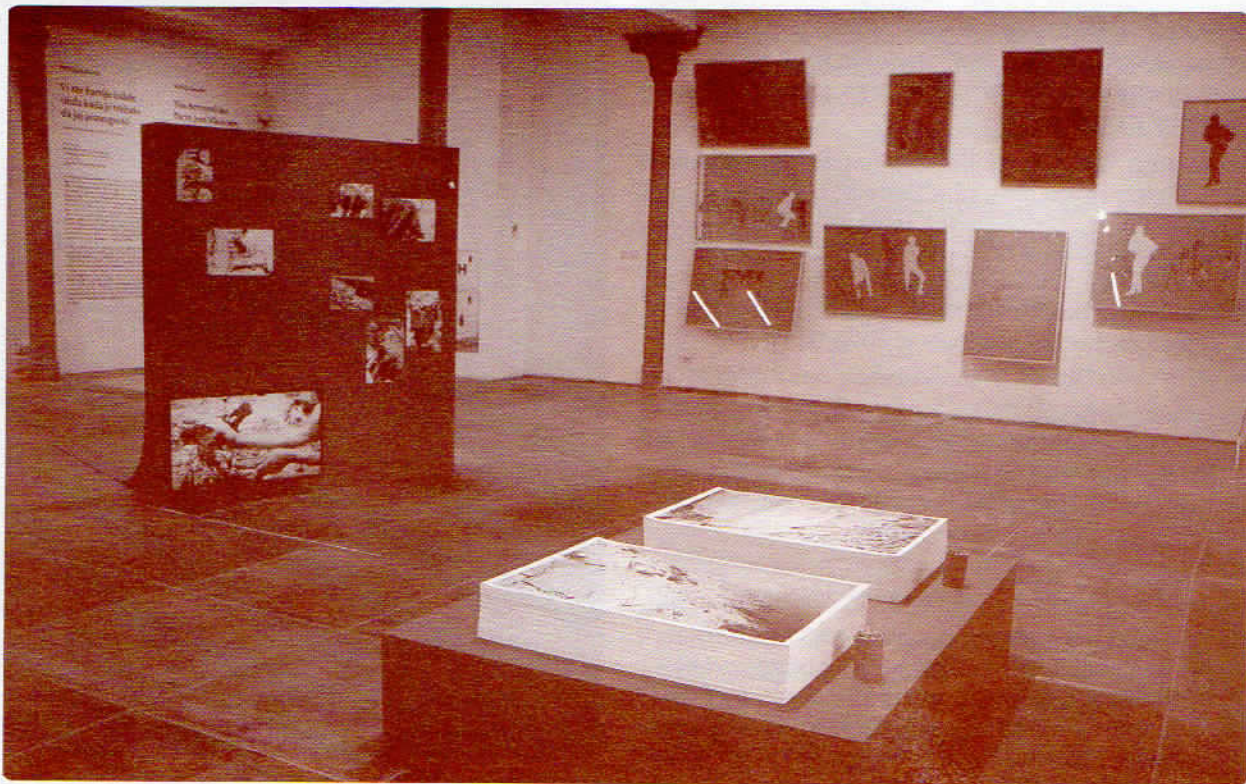
Nepostojanje ikakve memorije na taj događaj, počevši od lokaliteta, gdje do naše prve umjetničke intervencije nije bilo niti info-table o povijesti i ustroju logora, neprihvatanje da je ženska trauma jednakovrijedna, bitna, drugačija od muške, do činjenica da je taj povijesni događaj neistražen, ostavljen na margini, bili su snažni poticaji, pa i etički zadatak, da uronim u ovu temu.

Na suradnju sam pozvala antropologinju Renatu Jambrešić Kirin i psihoterapeutkinju Dubravku Stijačić te smo zajedno razvile ovaj kompleksni višegodišnji projekt, pojašnjava Kulunčić istaknuvši kako su poseban fokus projekta stavile na upisivanje u kolektivnu memoriju sjećanje na kažnjenice s Golog otoka i Svetog Grgura, suočavanje s uznemirujućom povijesti i što detaljnije istraživanje i reagiranje umjetničkim alatima i gestama.

Neosporiva je činjenica da je ovim trogodišnjim projektom otvoren narativ koji je ostao na marginama glavnih povijesnih linija. To je često slučaj kada je riječ o ženskoj povijesti. Zašto je važno ukazati na taj povijesni previd objašnjava feministička antropologinja Renata Jambrešić Kirin.

BORBA PROTIV NEVIDLJIVOSTI ŽENA

Govoriti o iskustvu povijesti iz ženske i manjinske perspektive, iz vrtloga tjelesnih i afektivnih senzacija, važno je jer to znači vratiti žene u povijesni slijed, uspostaviti

Izložba u Rijeci fokusira se na transformaciju ženskog tijela podvrgnutog ugnjetavanju i traumi (foto: Ivo Martinović)

Cilj je projekta potaknuti sjećanje na kažnjenice s Golog otoka i Svetog Grgura (foto: Andreja Kulunčić)

kontinuitet i poveznice između žena različitih identiteta, različitih generacija, socijalnih grupa i ideoloških orijentacija. Borba protiv nevidljivosti žena u povijesti i društvu uključuje i borbu protiv njihovog jednostranog etiketiranja kao žrtava nasilja ili simbola nacije te zahtijeva udruženi intelektualni napor i aktivistički, civilni angažman.

I nakon posljednjeg rata trebalo je puno ujedinjenih napora ženskih udruga, feministkinja, psihoterapeutkinja i pravnica kako bi se ženama priznao status civilnih ratnih žrtava, ali i kako ih se ne bi „zaleđilo“ u vremenu i prostoru, zarobilo u diskurs žrtvovanja i služenja nacionalnoj ideji.

Upravo smo svjedoci medijske stereotipizacije žena u ratu u Ukrajini kao bespomoćne mase žena-i-djece u potrazi za zaštitom, kao bolničarki i volonterki i kao ratnica s oružjem u ruci ili sudionica u cyber ratu. A upravo su ruske i ukrajinske feministkinje na najhrabriji, najoriginalniji i simbolički najradikalniji, način još prije desetak godina protestirale protiv Putina i njegove autokratske i ekspanzionističke politike, ali i protiv zapadnog neoliberalnog imperijalizma, kaže Jambrešić Kirin.

Nepojmljivo je da se o tim traumama i iskustvima nije govorilo 65 godina u društvu, a šutjele su i same žene koje su proživjele tu zatočeničku torturu. Zašto je to tako, pokušava razjasniti Jambrešić Kirin:

Kako su to opisale Ženi Lebl i Eva Grlić, autorice prvih objavljenih knjiga svjedočenja i sjećanja o logorskom iskustvu, bivše političke zatvorenice su dugo šutjele o jugoslavenskom režimu „samoupravnog kažnjavanja“ u kojem je siva zona nerazlikovanja između kronika i žrtava bila puno veća nego u nacističkim i staljinističkim

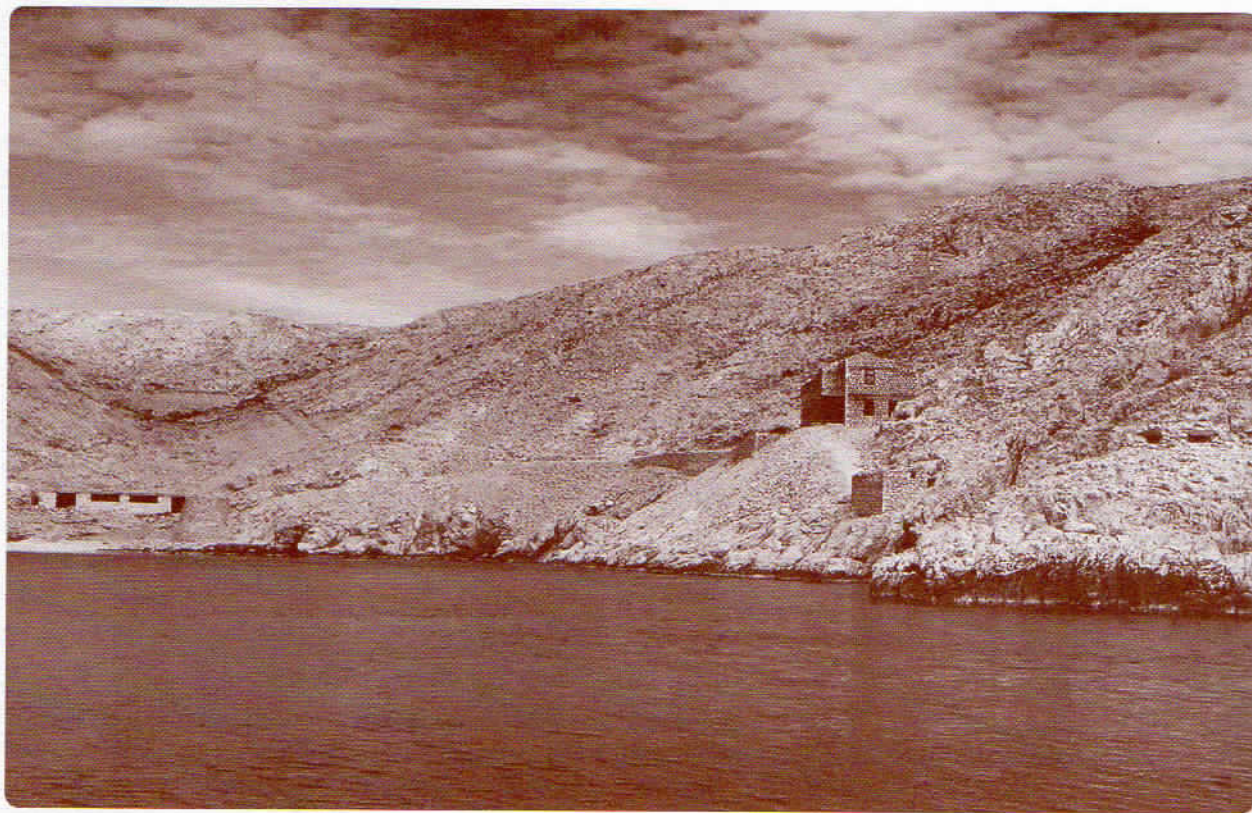
logorima. Naime, dok su u ovim logorima, žene nekako uspjevale fizički i duhovno hrabriti jedna drugu, te pomoći onima najranjivijima, Udba je na Golom otoku i Svetom Grguru nametnula režim međusobnog cinkarenja, ponižavanja i udaranja kao uvjet izlaska na slobodu, kaže Jambrešić Kirin pojašnjavajući da se i nakon oslobađanja, sustav šikaniranja, nadzora i vrbovanja na suradnju s tajnim službama nastavljao.

Sve je to utjecalo na odluku ovih žena da pretrpljenu bol, fizička sakaćenja, poniženja i traumatične uspomene duboko zakopaju u sebi i njima ne opterećuju svoju djecu. Isto tako, bivše zatvorenice su u velikom broju izgubile samopouzdanje, povjerenje u vlastitu vrijednost i ideale, mnoge se nisu uspjele reintegrirati u intelektualni i javni život, povukle su se u šutnju, posvetile obitelji i često jednostavnijem poslu od onog za koji su bile kvalificirane, smatra ova feministička antropologinja.

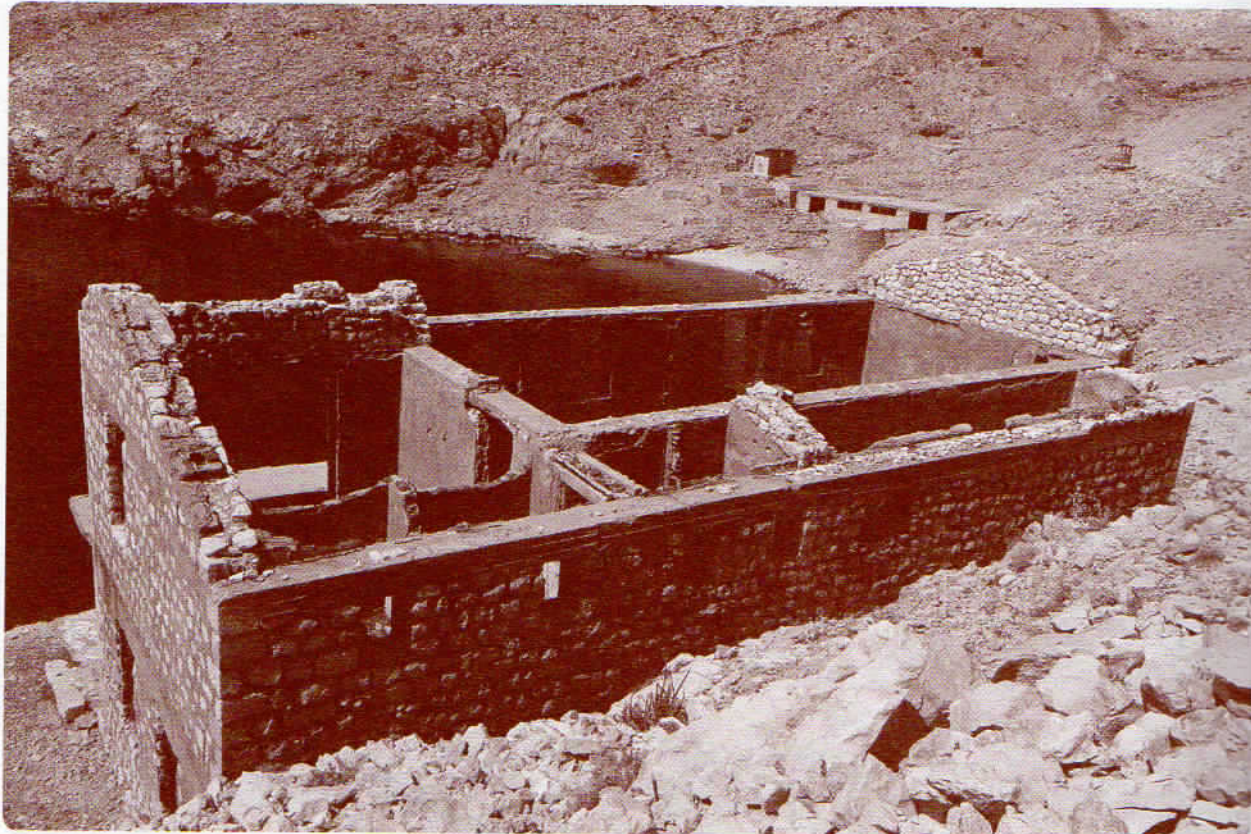
ISPRAVLJANJE POVIJESNE NEPRAVDE

Mogli bismo reći da tek digitalna memorijska kultura, uključujući dokumentarce i mrežnu stranicu ovog umjetničkog projekta, polako ispravlja ovu povijesnu nepravdu prema ženama kojima vraćamo lik i glas, te im pridružujemo biografije u kojima se ogleda punina njihovog života i djelovanja, a ne samo njihovo stradanje, zaključuje Renata Jambrešić Kirin.

O tome kako se iskustvo logorašica prenosilo i s kojim su problemima bile suočene prilikom istraživanja osvrnula se Andreja Kulunčić kazavši da su se u projektu prvenstveno vodile svjedočenjima (dijelove su prenijele i na web site), i suradnjom s potom-

Na Golom otoku i Svetom Grguru od 1950. do 1956. nalazio se politički logor (foto: A. K.)

Kroz logor je prošlo više od 850 žena optuženih za povezanost s informbiroom (foto: A. K.)

S iznimno okrutnim sistemom kažnjavanja, u kojemu su logorašice bile prisiljene biti i vršiteljice torture, logor je bio mjesto patnje i poniženja (foto: A. K.)

kinjama. Problem s kojim su bile suočene jest taj da nemaju živu sugovornicu koja je prošla ženski politički logor, pa puno odgovora koji bi im pomogli u rekonstrukciji samog lokaliteta, odnosa, njihovog dana i slično, ne mogu izravno pitati, nego pokušavaju rekonstruirati kroz postojeća svjedočanstva.

Na mišljenje Andreje Kulunčić nadovezuje se Renata Jambrešić Kirin: „Imala sam sreću upoznati i razgovarati s Verom Winter i Ženi Lebl. Riječ je o dvjema snažnim osobnostima koje su smogle hrabrosti da iskreno i samokritično pišu i govore o svom iskustvu političkog terora u vrijeme još jednog rata koji je donio nova stradanja, logore i kućne pritvore te seksualno nasilje. Istinski me zapanjio vitalizam ovih žena, snaga duha i pozitivna energija, vjera u humanističke ideale i uvjerenje da su dužne svjedočiti za sve one koje nisu imale priliku ili potrebnu hrabrost da istupe u javnost.

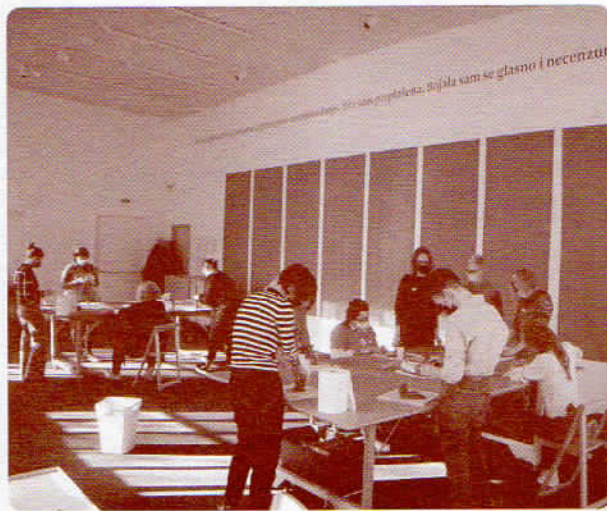
Žena posebnog kova bila je i Dragica Srzentić Vitolović, junakinja filma Želimira Žilnika „Jedna žena, jedan vek“, koju sam upoznala u Zagrebu 2011. g. nakon projekcije filma. Ranih 2000-ih radila sam istraživanje među istarskim afežejkama i tada sam prvi put upoznala žene koje su bile na Golom i Svetom Grguru. No ta se tema pojavila uzgred, kad sam ugasila diktafon. Bivše ponosne partizanke nisu željele o tome pripovijedati, a ja tada nisam imala dovoljno spoznaja ni znanja da postavim prava pitanja. Bez obzira na nevelik korpus ženskih objavljenih svjedočenja, videointervjua i testimonijalne književnosti, izravna komunikacija sa subjektima i svjedocima povijesnih događaja ne može se ničim nadomjestiti, smatra Renata.

Čini se da je neka vrsta društvene apatije dominantna odrednica stanja duha suvremenog svijeta. Na pitanje kakva je mogućnost otpora i promjene u takvoj atmosferi, odgovara Irena Bekić.

UMJETNOST IMA SNAGU PROMJENE

Društvena je struktura, kao što nas uči belgijska teoretičarka politike Chantall Mouffe, rezultat određene agonističke borbe, trenutne prevlasti jedne hegemonije nad drugom. S pozicija hegemonijske moći razvijaju se strategije s pomoću kojih se društvo sedira i održava iluzija neminovnosti. Umjetnost u svom nastojanju da očudi stvari, da promijeni perspektivu, može zagrebati ispod površine privida i ukazati na, najčešće prikrivene, društvene neravnoteže i nedostatke. Ona barata različitim strategijama, suradnjama i metodama koje preuzima iz drugih disciplina. Ta joj sloboda omogućuje da govori o društvu secirajući ga i da se obraća raznolikoj publici, odnosno da pronađe mjesta presijecanja umjetničkih i neumjetničkih estetika.

Govorim o društveno angažiranoj umjetnosti koja može potaknuti promjene vizura u društvu, pa i subvertirati forme u kojima živimo. U nekoj krajnjoj konsekvenci, ona može postati život sam, a ne samo ga prikazati. Ipak, strukturno preoblikovanje tih formi moguće je samo konvergencijom više snaga, mišljenja je Irena Bekić, dodajući da o tome, primjerice, govore Mouffe ili Brian Holmes, kada govori o četveroslojnoj matrici koju naziva Eventwork. Riječ je o umjetničkoj praksi koja ujedinjuje umjetnost, teoriju, medije i politiku u mobilnu sna-

Tijekom trajanja riječke izložbe, MMSU je bio i prostor stvaranja novog rada u suradnji publike i umjetnice

gu koja prekoračuje limite svake od ovih profesionalnih sfera ili disciplinarnih polja, ocrtavajući i dalje njihova znanja i tehničke kapacitete. Na taj način djeluje i ovaj projekt – razvijajući se kroz ova četiri preklapajuća plana – omogućio je da tema ženske potisnute povijesti uđe u javni govor i instituciju. Pri tome ne govorimo samo o neželjenoj epizodi u našoj povijesti već uspostavljamo i novu paradigmu prezentacije i percepcije tog, ali i drugih potisnutih događaja, ističe Irena Bekić.

A, kako kaže Andreja Kulunčić, i dalje vjeruje da umjetnost ima snagu promjene, to su možda kapilarne, suptilne promjene, ali „drže“ teme, ideje, mogućnosti, različite alate, zajedničke potencijale prisutnima. I ovaj projekt dokazuje da je tako.

Malo tko je prije znao za postojanje ženskog političkog logora, a sada je velik broj ljudi senzibiliziran, pričaju o tome, razmišljaju o sudbinama tih žena i obitelji, o nepravdama koje se događaju u povijesti i koje nam prijete da se, na drugi način, ponove. Svi skupa prolazimo kroz to. Svaka posjetiteljica koja radi skulpturicu ili posjetitelj koji piše ime jedne od zatvorenica ili reagiraju emotivno na temu i postav, uče me nečim novom, otvore mi nova pitanja ili daju odgovor na nešto o čemu razmišljam vezano za temu, postav, razumijevanje svih nas, zajednički prolazak kroz teške povijesne priče.

Ne postaje tema jednostavnija zato što se njome dugo bavite, ja sam od 2017. s njom, ali svejedno me jako dirne kada vidim nekoga na izložbi tko se rasplače jer se sjeti tetke ili bake koja je prošla Goli i Grgur, a da ta trauma nikada nije ispričana, obrađena u obitelji... osjećala se šutnja, neka nelagoda ako bi se slične teme otvorile, odsutnost... i u tim situacijama pomislim kako je umjetnost dobar katalizator, ne nameće, ali otvara različite mogućnosti prolaska kroz temu i zajedničkog susreta unutar nje, kaže Kulunčić.

KONCEPCIJA I FAZE PROJEKTA

Projekt je počeo od postavljanja infotable u rujnu 2019. godine, sa željom da se obilježi lokalitet. Sada

na oba lokaliteta stoje table s natpisom Na Golom otoku i na obližnjem otoku Sveti Grgur naizmjenično se od 1950. do 1956. godine nalazio politički logor kroz koji je prošlo više od 850 žena optuženih za povezanost s informbiroom. Žene su same morale izgraditi staze i objekte koji su danas vidljivi u tragovima. S iznimno okrutnim sistemom kažnjavanja, u kojemu su logorašice bile prisiljene biti i vršiteljice torture, logor je bio mjesto patnje i poniženja. Šikaniranje optuženih žena i policijski nadzor nastavljeni su i nakon izlaska iz logora.

Sljedeći segment prostornih intervencija na mjestima nekadašnjeg logora bio je upis svjedočenja zatvorenica u živu stijenu. Riječi Vere Winter, koje su ispisane rukopisom njezine unuke, a koje glase: Kamen smo nosile iz mora na vrh brda. Kada je hrpa na vrhu bila dovoljno velika, nosile bi kamenje nazad do mora autorice su dale isklesati u stijenu na Golom otoku. Riječi Ženi Lebl, Na tvojoj grbači Sveti Grgure, počelo je ono klasično pitanje Biti ili ne biti? Ako biješ – bićeš. Ako ne biješ – bićeš bijen, ispisane rukopisom njezine nećakinje, upisane su na Sveti Grgur.

Ove godine planiraju nastaviti s vizualnim punktiranjima ženske memorije / traume na lokalitetima upisivanjem svjedočanstva Eve Grlić Koja ne tuče, s neprijateljstvom još nije raskrstila. Živjele smo kao zvjezde. Stalno u strahu i na oprezu, koje je za ispisala njezina kći.

Nadalje, umjetnicu Kulunčić zanimale su i mogućnosti transferiranja golootočkog iskustva kroz medije plesa, zvuka i glasa, u čemu su sudjelovale plesačica Zrinka Užbinec, instrumentalistica Jasna Jovičević i vokalistica Annette Giesriegl koje su radile na osnovi dostupnih svjedočenja kažnjenica na samim lokalitetima. Videoinstalacija nastala na tim materijalima prvi put je predstavljena na izložbi u Povijesnom i pomorskom muzeju Istre u Puli u travnju 2021., a bila je jedan od segmenata riječke izložbe.

Posjetitelji i posjetiteljice izložbe u MMSU mogli su vidjeti i Andrejine crteže nastale tijekom rada

na projektu i dokumentaciju akcije izrade glinenih skulpturica na Golom otoku, koja je radila prošle godine, a koje govore o besmislenosti prisilnih radova tijekom zatočeništva, o krhkosti tijela i težini preživljavanja u logoru. Ova akcija bila joj je poticaj za osmišljavanje zajedničke akcije za zainteresirane posjetiteljice u MMSU-u u razdoblju trajanja izložbe.

Tako su u radionici „850 žena za 850 žena“, koju je Andreja Kulunčić za vrijeme izložbe svakodnevno vodila u radu s glinom, polaznice prenosile svoje iskustvo izložbe, i time sudjelovale u prenošenju kolektivne memorije na traumatičnu prošlost koja se ne bi smjela ponoviti, te stvaraju pokretni spomenik od 850 terakota skulpturica koje će se izlagati kao cjeloviti rad na izložbama koje će uslijediti.

RIJEČKA IZLOŽBA VRHUNAC PROJEKTA

Postavljanje izložbe u Muzeju moderne i suvremene umjetnosti u Rijeci predstavlja korak prema institucionalizaciji i muzealizaciji čitavog problema i ženske povijesti. No dolazimo do paradoksa našeg vremena – da su logori paradigma svake moderne države.

Riječka izložba bila je svojevrsni vrhunac cijelog projekta, vrlo je interaktivna s publikom i objedinjuje sve dosadašnje segmente – intervencije na otocima, materijale nastale u istraživanju i to ponovno ih aktivirajući u postavu, ne samo u smislu galerijske

situacije već kao moment aktivacije za posjetitelje.

Tako je i izvedba umjetnica plesačice Zrinke Užbinec, instrumentalistice Jasne Jovičević i vokalistice Annette Giesriegl koja se dogodila na lokalitetima, a kao istraživanje mogućnosti transferiranja otoka i logorskog iskustva u medijima kojima ove umjetnice raspolažu – pokretu, glasu i zvuku – prenesena u vidu četverokanalne instalacije u salu muzeja. One trebaju prenijeti golootočko iskustvo kroz tjelesnu gestu, djelovati na nas na taj način. Ljudi različito doživljavaju tu izvedbu koja je glasna, koja može iritirati, zbuniti, začuditi, ali iznad svega prenijeti direktno iskustvo bivanja na otoku, u smislu njegove geografije i ekosustava otoka i sustava logora – kamena, vrućine, nepreglednosti, izoliranosti, opresije i sl.

S druge strane, neki drugi aspekti rada pozivaju publiku na komplementarno promišljanje i isto tako na vlastitu odgovornost u prenošenju memorije. Ljudi su pozvani da preuzmu postere s fotografijama svjedočenja uklesanih u stijene, da sudjeluju u ispisivanju imena kažnjenica gradeći na taj način jedinstveni spomenik, ili isto tako da sudjeluju u radionici „850 žena za 850 žena“. Imamo fantastičan odaziv. Izložba je potaknula snažan emocionalni odgovor posjetitelja i posjetiteljica, na čemu smo vrlo zahvalne, kaže Irena Bekić.

Nakon izložbe autorice će nastaviti s akcijom izrade skulpturica u manjim mjestima po Hrvatskoj, a sljedeća „postaja“ izložbe bit će Vargas muzej u Manili, na Filipinima, gdje ih je pozvao kustos Patrick Flores, krajem ove, odnosno početkom sljedeće godine.

Žene su same morale izgraditi staze i objekte koji su danas vidljivi u tragovima (foto: A. K.)

Anca Verona Mihulet, Irena Bekić, Andreja Kulunčić, Dubravka Stijačić i Renata Jambrešić Kirin

STVARANJE ANTISPOMENIKA

Tijekom trajanja riječke izložbe, MMSU bio je i prostor stvaranja novog rada u suradnji publike i umjetnice. Prolaskom kroz izložbu i sudjelovanjem u radionicama s umjetnicom, posjetitelji i posjetiteljice Muzeja postaju kreatori/kreatorice umjetničkog rada, čuvari/čuvare memorije i svjedoci/svjedokinje povijesti.

Izložba u Rijeci fokusira se na transformaciju ženskog tijela podvrgnutog ugnjetavanju ili traumi. Postavom su naglašene tri postaje: prostor za promišljanje i komplementarno razmišljanje, koji sadrži vizualne materijale – crteže, fotografije i objekte – nastale kroz umjetničko istraživanje; mjesto za gestualnu interpretaciju svakodnevne torture nad ženama na Golom otoku i Svetom Grguru, u formi četverokanalne videoinstalacije (izvedbe na lokalitetima Annette Giesriegl, Jasna Jovičević, Zrinka Užbinec); te zonu sudjelovanja, koju je svakodnevno izvodila umjetnica kroz različite akcije, razvijane u suradnji s publikom i suradnicama: od čitateljskih večeri, ritualnog ispisivanja imena zatvorenica do održavanja radionica izrade glinenih figurica – 850 žena za 850 žena. Figurice simboliziraju 850 žena zatvorenih na dva otoka i dio su pokretnog spomenika od 850 terakota skulpturica koje će se izlagati kao cjeloviti rad na izložbama koje će uslijediti. Riječ

je o subverzivnoj komemoracijskoj formi antis-pomenika koji ne nameće sjećanje, već ga traži u stalno obnavljajućem prožimanju osporenih sjećanja i spoznajama i osjećajima publike.

Čitateljske večeri moderirala su antropologinje Renata Jambrešić Kirin i Sarah Czerny te feministička teoretičarka Brigita Miloš, a čitali su se i diskutirali odlomci iz teorijskih knjiga vezani uz teme logora, traume i rodne specifičnosti, povezujući ih sa svjedočenjima logorašica.

Također, publika je na traku od crvenog platna ispisivala ime jedne od zatvorenica logora na Golom otoku i Svetom Grguru, sudjelujući tako u izradi antis-pomenika. Trake od tkanine na kojima se ispisuju imena interniranih žena jesu *work in progress*.

Nakon što se upotpuni popis od 850 zatvorenica, trake s imenima žena putovat će u druge ustanove nekadašnje Jugoslavije gdje će biti izložene kao pokretni i premještajući antis-pomenik. Ovim akcijama otvara se proces decentraliziranog kolektivnog pamćenja kao jednog od filtera prihvaćanja prošlosti. U tom smislu, antis-pomenik aktivno potiče rasprave oko toga kako se sjećamo, čega se sjećamo i koja je uloga prošlosti u budućnosti.